PEDRO CRUZ VILLALÓN
FŐTANÁCSNOK INDÍTVÁNYA
Az ismertetés napja: 2014. május 22.[1]

C-201/13. sz. ügy

Johan Deckmyn
és
Vrijheidsfonds VZW
kontra
Helena Vandersteen,
Christiane Vandersteen,
Liliana Vandersteen,
Isabelle Vandersteen,
Rita Dupont,
Amoras II CVOH
és
WPG Uitgevers België

(A Hof van beroep te Brussel [Belgium] által benyújtott előzetes döntéshozatal iránti kérelem)

„2001/29/EK irányelv — Szerzői jogok — A 2001/29/EK irányelv 5. cikke (3) bekezdésének k) pontja — Többszörözési jog — Kivételek — Paródia — Önálló uniós jogi fogalom — Alapvető jogok — Általános elvek”

1. A jelen előzetes döntéshozatal iránti kérelemben a brüsszeli székhelyű Hof van beroep a „paródia” fogalmának – mint a többszörözés, a terjesztés, a művek nyilvánossághoz közvetítésének, valamint a védelem alatt álló egyéb teljesítmények nyilvánosság számára történő hozzáférhetővé tételének kizárólagos joga alóli egyik kivétel – természetével és jelentésével kapcsolatos számos kérdést intézett a Bírósághoz, amelyről a 2001/29/EK irányelv[2] (a továbbiakban: irányelv) 5. cikke (3) bekezdésének k) pontja lehetőségként rendelkezik a tagállamok számára. Az alapeljárásban a jogvitát megindító grafikai ábrázolás arculata és megjelenése arra vezette a kérdést előterjesztő bíróságot, hogy az uniós jogszabályok közül relevánsnak tartott Európai Unió Alapjogi Chartájához (a továbbiakban: Charta) is forduljon. Ugyanezen okból a Bíróság felhívta a Bíróság alapokmányának 23. cikkében említett érdekelteket, hogy a tárgyalás folyamán nyilatkozzanak arról, hogy a hivatkozott kivétel értelmezésére milyen esetleges hatást gyakorolhatnak a Chartában rögzített bizonyos jogok.

2. A hivatkozott jogvita egy nyilvános eseményen terjesztett naptár alapján indult, amelynek borítója egy olyan ismert „képregény” egyik füzetének a borítóját ábrázolja, amelyen a *Vlaams Belang* politikai párt ideológiáját tükröző üzenet közvetítése céljából és eredményeként számos változtatást végeztek.

1 — Eredeti nyelv: spanyol.

2 — Az információs társadalomban a szerzői és szomszédos jogok egyes vonatkozásainak összehangolásáról szóló, 2001. május 22-i 2001/29/EK európai parlamenti és tanácsi (HL L 167., 10. o.; magyar nyelvű különkiadás 17. fejezet, 1. kötet, 230. o.).

3. Ez alapján és a „paródia” hivatkozott fogalmának pontosítása végett, a jelen ügy a Bíróság számára egy olyan, kétségtelenül messzemenő hatással bíró ügyben való döntésre nyújt lehetőséget, bár csak a hasznos válasz megadásához szükséges mértékben, amely arra irányul, hogy a polgári bíróságok hogyan minősítsék az alapvető jogokat, ha az alapeljárásban a másodlagos uniós jog részét képező fogalmat alkalmaznak.

I – **Jogi háttér**

A – *Az uniós jog*

4. Az irányelv (3), (19) és (31) preambulumbekezdése a következőképpen rendelkezik:

„(3) A javasolt harmonizáció elősegíti a négy belső piaci szabadság megvalósítását, valamint összefügg az alapvető jogelvek – különösen a szellemi tulajdont is magában foglaló tulajdon, a véleménynyilvánítás szabadsága, valamint a közérdek – tiszteletben tartásával.

(19) A jogosultak személyhez fűződő jogait a tagállami jogszabályok, valamint az irodalmi és művészeti művek védelméről szóló Berni Egyezmény, a WIPO szerzői jogi szerződése, illetve a WIPO előadásokról és hangfelvételekről szóló szerződése rendelkezéseinek megfelelően kell gyakorolni. E személyhez fűződő jogok nem tartoznak ezen irányelv hatálya alá.

(31) Megfelelő egyensúlyt kell biztosítani a jogosultak különböző csoportjainak, valamint a jogosultak és a védelemben részesülő művek és teljesítmények felhasználói csoportjainak jogai és érdekei között. A jogok tekintetében a tagállamok által megállapított kivételeket és korlátozásokat az új elektronikus környezet fényében felül kell vizsgálni. Az egyes engedélyköteles cselekményekre vonatkozó kivételek és korlátozások terén fennálló különbségek közvetlen negatív hatást gyakorolnak a belső piac működésére a szerzői jog és szomszédos jogok terén. Ezek a különbségek a művek határokon átnyúló felhasználása, illetve a határokon átnyúló tevékenységek továbbfejlődésének következtében még erőteljesebbé válhatnak. A belső piac megfelelő működésének biztosítása érdekében ezeket a kivételeket és korlátozásokat egységesebben kell meghatározni. A harmonizáció mértékét az határozza meg, hogy az adott kivételek és korlátozások hogyan hatnak a belső piac zavartalan működésére.”

5. Az irányelv 2. cikkének rendelkezése értelmében:

„A tagállamok biztosítják művek közvetett vagy közvetlen, ideiglenes vagy tartós, bármely eszközzel vagy formában, egészben vagy részben történő többszörözés engedélyezésének, illetve megtiltásának kizárólagos jogát:

a) szerzők számára műveik tekintetében; [...]”

6. Ugyanezen irányelv 3. és 4. cikke egyéb kizárólagos jogokat állapít meg, vagyis a művek nyilvánossághoz közvetítésének jogát, a védelem alatt álló egyéb teljesítmények nyilvánosság számára történő hozzáférhetővé tételének jogát, valamint a terjesztési jogot.

7. Az irányelv 5. cikke kivételeket és korlátozásokat állapít meg. A jelen eljárás szempontjából a következő kivételt kell kiemelni:

„(3) A tagállamok a 2. és a 3. cikkben szabályozott jogok vonatkozásában az alábbi esetekben kivételeket, illetve korlátozásokat állapíthatnak meg: [...]

k) karikatúra, paródia vagy utánzat készítésének céljára történő felhasználás; [...]

(4) Amennyiben a tagállamok a többszörözési joggal kapcsolatban a (2) és a (3) bekezdés alapján kivételeket, illetve korlátozásokat állapíthatnak meg, hasonlóképpen rendelkezhetnek a 4. cikkben foglalt terjesztési joggal kapcsolatos kivételekről, illetve korlátozásokról, az engedélyezett többszörözési cselekmény által indokolt terjedelemben.

(5) Az (1), a (2), a (3) és a (4) bekezdésben foglalt korlátozások kizárólag olyan különleges esetekben alkalmazhatók, amelyek nem sérelmesek a mű vagy más védelem alatt álló teljesítmény rendes felhasználására, és indokolatlanul nem károsítják a jogosult jogos érdekeit.”

B – *Nemzeti jog*

8. Az 1994. június 30-i Wet betreffende het auteursrecht en de naburige rechten (a szerzői és szomszédos jogokról szóló törvény) 1. cikke megállapítja, hogy:

„1. § – Kizárólag az irodalmi és művészeti mű szerzője jogosult a művet bármely eszközzel vagy formában (közvetlenül vagy közvetve, ideiglenesen vagy tartósan, egészben vagy részben) többszörözni vagy többszörözését engedélyezni.

E jog magában foglalja többek között a mű átdolgozása vagy lefordítása engedélyezésének kizárólagos jogát is.

[...]

Kizárólag az irodalmi és művészeti mű szerzője jogosult a mű bármilyen eljárás útján történő nyilvánossághoz közvetítésére, beleértve az oly módon történő hozzáférhetővé tételt is, hogy a nyilvánosság tagjai a hozzáférés helyét és idejét egyénileg választhatják meg.

Kizárólag az irodalmi és művészeti mű szerzője jogosult műve eredeti vagy többszörözött példányának értékesítés útján vagy egyéb módon történő nyilvános terjesztését engedélyezni.

[...]

2. § – Az irodalmi és művészeti mű szerzőjét elidegeníthetetlen személyhez fűző jog illeti meg e művön.

Az e jog jövőbeli gyakorlásáról való teljes lemondás semmis. E jog a mű nyilvánosságra hozatalának jogát is magában foglalja.

[...]

A szerző jogosult művének tiszteletben tartására, mire tekintettel a mű bármely megváltoztatása ellen tiltakozhat.

A szerző a lemondás ellenére jogosult marad arra, hogy e mű bármely eltorzítása, megcsonkítása vagy más megváltoztatása, illetve a mű bármely egyéb olyan megkárosítása ellen tiltakozzon, amely sérti becsületét, vagy árthat tekintélyének.”

9. Végül a 22. cikk (1) bekezdése a következőképpen rendelkezik:

„Ha valamely művet engedélyezett módon nyilvánosságra hoztak, a szerző nem tiltakozhat

[...]

6. a jó erkölcs követelményeivel összhangban készített karikatúra, paródia vagy utánzat ellen;”

II – **A tényállás és az alapeljárás**

10. Az alapeljárás tárgya két egyesített fellebbezési kérelem, amelyben a alapeljárás felperesei a *Suske en Wiske* képregényhez fűződő szerzői jogok megsértésére hivatkoztak. [3]

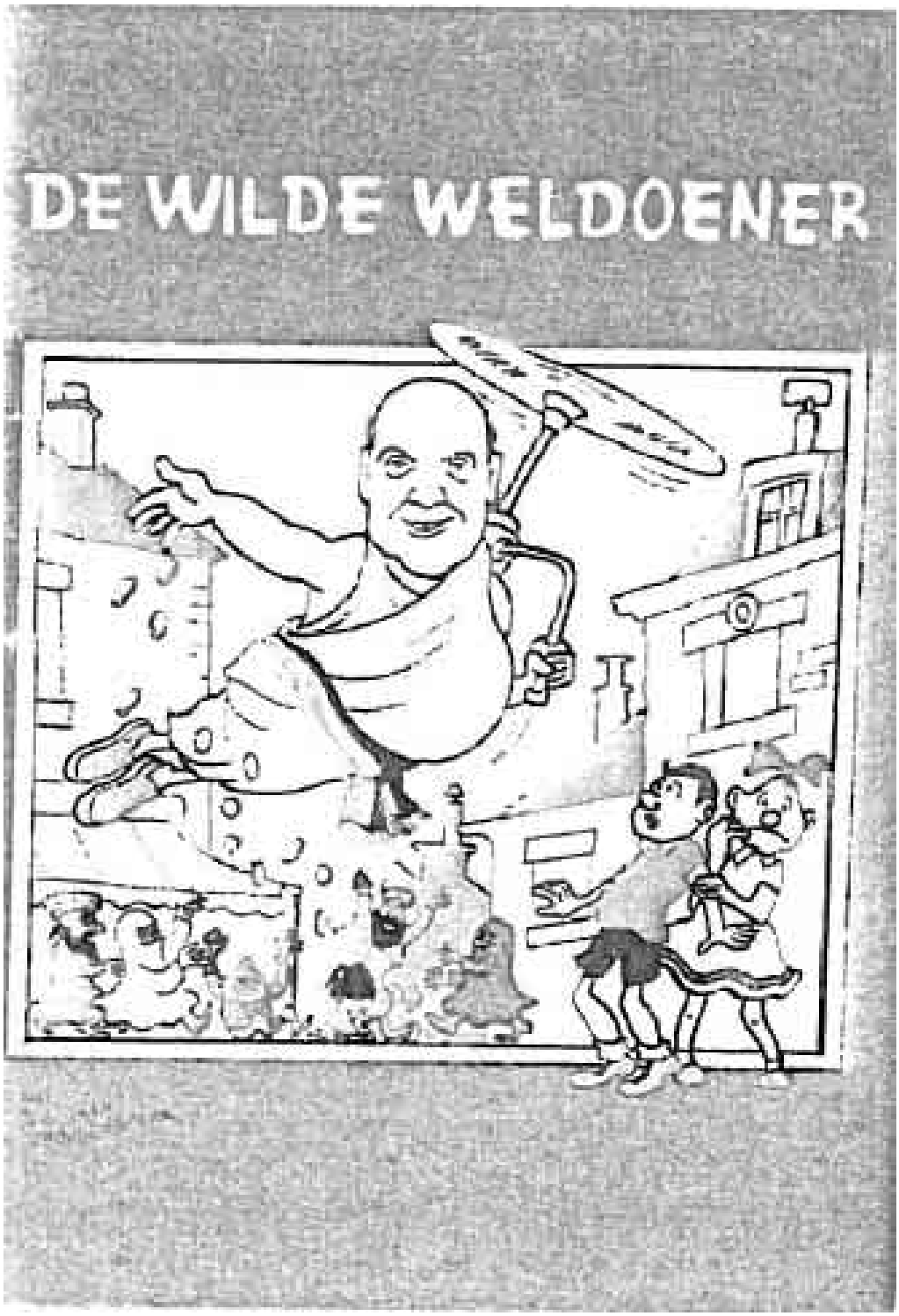
11. Az említett felperesek a Willebrord Vandersteen, a *Suske en Wiske* képregényfüzetek alkotójának örökösei, valamint az ehhez a képregényhez fűződő jogokat megszerző két társaság.

12. Az alapeljárás alperesei Johan Deckmyn, a *Vlaams Belang* elnevezésű politikai párt tagja, és a Vrijheidsfonds, olyan egyesület, amelynek célja e párt pénzügyileg és anyagilag történő támogatása, valamint közlemények bármilyen kommunikációs eszköz útján történő nyomtatása és terjesztése.

13. Gent városának 2011-es újévi ünnepségén Joan Deckmyn olyan naptárakat osztott szét, amelyekben ő maga felelős szerkesztőként van feltüntetve, és amelynek borítóján más elemekkel együtt félreérthetetlenül az említett város akkori polgármesterét fehér tunikába öltözve, belga nemzeti zászlóval a derekán ábrázolta. A felperesek szerint a fedőlapnak a *Suske en Wiske* borítóját jellemző tipikus színe volt, és a rajzának belső felületén kézírásos jelzés szerepelt: „Fré [a rajz szerzője] Vandersteen után szabadon”.

3 — A *Suske en Wiske* kiadvány 1945-ben készült képregény, és holland nyelvterületen nagyon ismert.

14. A borító képe a következőképpen nézett ki:

15. Ugyanez a rajz (a továbbiakban: vitatott borító) megjelent a Vlaams Belang weboldalán, valamint ugyanezen párt *De Strop* című kiadványában is, amelyet Gent környékén terjesztenek.

16. 2011. január 13-án keresetet indítottak Johan Deckmyn és a Vrijheidsfonds ellen a brüsszeli székhelyű Rechtbank van Eerste Aanleg (elsőfokú bíróság) előtt. A felperesek *Suske en Wiske* 1991-ben Vandersteen által készített *De Wilde Weldoener* (valamilyen „kényszerítő jótevő") című füzetének borítójához fűződő szerzői jogok megsértésére hivatkoztak, amely az alábbiak szerint nézett ki:

17. A felperesek szerint a terjesztett naptár borítója nagymértékben megegyezett a szóban forgó képregény említett füzetének borítójával, eltekintve attól, hogy a vitatott borítólapon a *Suske en Wiske* jótevője egy valós politikai személlyé változik át, miközben azok a személyek, akik a képregény képén szereplő jótevő által szétosztott pénzt szedik össze, burkát viselő vagy színes bőrű emberekké változnak.

18. Ideiglenes intézkedés iránti eljárásban a Rechtbank van Eerste Aanleg 2011. február 7-i ítéletével helyt adott a keresetnek, a naptár engedély nélküli terjesztését a szerzői jogok megsértésének minősítette, és az alpereseket a naptár és az átdolgozott fedőlap bármilyen formában történő felhasználásának abbahagyására kötelezte, valamint legfeljebb napi 500 000 euró erejéig 5000 euró kényszerítő bírság megfizetésére kötelezte az előzőekben vázolt eltiltó határozat minden egyes megsértése esetén minden olyan nap tekintetében, amelyen az eltiltó határozatot nem tartják tiszteletben.

19. 2011. április 15-én az elmarasztalt alperesek fellebbezést nyújtottak be az említett ítélet ellen a brüsszeli Hof van beroep (fellebbviteli bíróság) előtt, és lényegében arra hivatkoztak, hogy a bíróság nem rendelkezett hatáskörrel, a Vrijheidsfonds nem érdekelt az ügyben, és az alapeljárásban az alpereseknek semmi közük nem volt a Vlaams Belang weboldalához, illetve az alapeljárásban felperesek nem rendelkeztek jogosultsággal vagy nem törekedtek e jogosultságra, és a vitatott borító egy Fré nevű karikaturista, nem pedig Vandersteen által létrehozott művészeti alkotás, amely végül az 1994. június 30-i törvény 22. cikke (1) bekezdésének 6. pontja értelmében a művészeti alkotás paródiának, utánzatnak vagy karikatúrának minősülhet.

20. A fellebbezési eljárásban az ellenérdekű felek a fellebbezési kérelem elutasítását kérték, és egyúttal csatlakozó fellebbezést nyújtottak be annak érdekében, hogy az alpereseket tiltsák el a Suske és Wiske karakterek rajzainak bármilyen módon, bármilyen olyan hordozón történő felhasználásától, amelyen szerepel a „Vlaams Belag". Az ellenérdekű felek azzal érvelnek, hogy az eredeti mű teljes megjelenése, a Suske és Wiske karakterek, a betűtípus, a cím és a történetek borítójának tipikus színe félreérthetetlenül felismerhető a vitatott borítón. Másrészt, ez utóbbin a karakterek, amelyek a jótevő által szétosztott pénzt szedik össze, néhol burkát viselnek, máshol színes bőrű emberek tűnnek fel, ezzel hátrányos megkülönböztetést sugalló üzenetet küldenek. Az ellenérdekű felek azt állítják, hogy

néhányaknak azok közül, akik ilyen naptárt kaptak, először az volt a benyomásuk, hogy a *Suske en Wiske* kiadó ajándékáról van szó. Csak a naptár kinyitását és részletesebb átnézését követően volt megállapítható, hogy ez valójában a Vlaams Belang politikai párt reklámja. A nyilvánosságban azt a benyomást kelti, hogy a jelen eljárásban ellenérdekű felek támogatják a szélsőjobboldali Vlaams Belag párt kampányát, amely egyáltalán nem felel meg a valóságnak. Az eredeti mű felhasználása miatt a személyhez fűződő és felhasználási jogokat megsértették. A rajz nem Vandersteent vagy a történet figuráit, hanem Gent polgármesterét figurázza ki, és nem felel meg a paródia feltételeinek, amelyek alapján kritikus felhasználási céllal kell rendelkeznie, eredetiségről kell tanúskodnia, humoros célzatúnak kell lennie, valamint az eredeti mű kifigurázásának szándéka kell, hogy vezesse, nem lehet összetéveszthető az eredeti művel, és nem veheti át az eredeti műnek a paródia megvalósításához feltétlenül szükségesnél több formai elemét.

III – **Az előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdések és a Bíróság előtti eljárás**

21. A Hof van beroep 2013. április 8-i határozatával elutasította a fellebbezőknek az ügy elfogadhatóságával szembeni kifogásait, az eljárást felfüggesztette, és az EUMSZ 267. cikk alapján előzetes döntéshozatalra a következő kérdéseket terjesztette a Bíróság elé:

„1. Önálló uniós jogi fogalom-e a »paródia« fogalma?

2. Amennyiben igen, úgy a paródiának meg kell-e felelnie a következő feltételeknek vagy ismérveknek:

   – eredeti sajátszerűségről (eredetiség) kell tanúskodnia,

   – mégpedig úgy, hogy a paródia ésszerűen ne legyen az eredeti mű szerzőjének tulajdonítható,

   – szórakoztatásra vagy kigúnyolásra kell irányulnia, függetlenül attól, hogy az ennek során adott esetben kinyilvánított kritika az eredeti művet vagy valamely más dolgot vagy személyt érint-e,

   – meg kell jelölni a parodizált mű forrását?

3. Meg kell-e felelnie valamely műnek további feltételeknek vagy ismérveknek is ahhoz, hogy paródiának lehessen tekinteni?”

22. A Bizottság írásbeli észrevételeket nyújtott be.

23. Az eljárási szabályzatának 61. cikke értelmében a Bíróság felhívta az alapokmányának 23. cikkében említett érdekelteket, hogy foglaljanak állást a tekintetben, hogy az Európai Unió Alapjogi Chartája és különösen az 1. cikke (emberi méltóság); a 11. cikkének (1) bekezdése (a véleménynyilvánítás és a tájékozódás szabadsága), 13. cikke (a művészet és a tudomány szabadsága), a 17. cikke (a tulajdonhoz való jog), a 21. cikkének (1) bekezdése (a megkülönböztetés tilalma), valamint a 22. cikke (kulturális, vallási és nyelvi sokféleség) milyen hatással lehet a 2001/29/EK irányelv 5. cikke (3) bekezdése k) pontjának értelmezésére.

24. A 2014. január 7-én tartott tárgyaláson a Bizottság és a Belga Királyság szóbeli észrevételeket terjesztett elő.

IV – **Elemzés**

25. A Hof van beroep első kérdésével azt kívánja megtudni, hogy a 2001/29/EK irányelv 5. cikke (3) bekezdése k) pontjában kivételként feltüntetett „paródia” önálló uniós jogi fogalom-e. Az első kérdésre adandó igenlő válasz esetén előterjesztett második és harmadik kérdéssel, amelyekre együttes választ kell adni, a Hof van beroep arra kéri a Bíróságot, hogy állapítsa meg az azon esetek meghatározásához szükséges feltételeket, amelyek esetében egy mű a hivatkozott rendelkezés értelmében vett paródiának minősül.

26. Ki kell emelni, hogy az irányelv szerint a tagállamok állapítják meg a mű többszörözésének engedélyezéséhez, illetve megtiltásához való kizárólagos jogot (2. cikk), és a mű nyilvánossághoz közvetítésének engedélyezéséhez, illetve megtiltásához való kizárólagos jogot (3. cikk (1) bekezdése). Ettől függetlenül, az 5. cikk (3) bekezdése lehetővé teszi a tagállamok számára, hogy e jogok vonatkozásában több kivételt, illetve korlátozást állapítsanak meg, a k) pont pedig az egyik említett lehetséges kivételről rendelkezik („karikatúra, paródia vagy utánzat készítésének céljára történő felhasználás”). A belga jogalkotó e jogosultsággal élve a fent idézett 1994. évi június 30-i törvény 22. cikke (1) bekezdésének 6. pontjába iktatta be ezt a kivételt.

A – *Előzetes észrevételek*

27. A kérdést előterjesztő bíróság által a 2001/29 irányelv értelmében vett „paródia” fogalma tekintetében feltett kérdésekre javasolt választ megelőzően, fontosnak tűnik tisztázni minden olyan kérdést, amely nem kerül a Bíróság elé.

28. Egyrészt nem kérdezik a Bíróságot a „személyhez fűződő jog” – mint a szellemi tulajdonnak az irányelv hatálya alól kifejezetten kizárt aspektusa – fogalmának terjedelméről. A 2001/29 irányelv (19) preambulumbekezdése egyértelműen rendelkezik arról, hogy „a jogosultak személyhez fűződő jogait a tagállami jogszabályok, valamint az irodalmi és művészeti művek védelméről szóló Berni [Uniós] Egyezmény, a WIPO szerzői jogi szerződése, illetve a WIPO előadásokról és hangfelvételekről szóló szerződése rendelkezéseinek megfelelően kell gyakorolni. E személyhez fűződő jogok nem tartoznak ezen irányelv hatálya alá.”[4] Ez alapján teljes mértékben a nemzeti bíróság feladata dönteni arról, hogy megsértették-e a személyhez fűződő jogokat, vagy sem.

29. Másrészt, a kérdést előterjesztő bíróság nem kérdezi meg, hogy kiterjed-e a jelen esetre az irányelv 5. cikke (5) bekezdésében általános szabályként előírt („háromlépcsős tesztként” is ismert) „háromszoros feltétel”, amely szerint a paródiával kapcsolatos kivétel „olyan különös esetekben alkalmazható, amelyek nem sérelmesek a mű vagy más, védelem alatt álló teljesítmény rendes felhasználására, és indokolatlanul nem károsítják a jogosult jogos érdekeit”. Újra a nemzeti bíróság feladata lesz annak megállapítása, hogy a hivatkozott minden egyes feltétel teljesül-e, vagy sem az alapjogvita tárgyát képező ügyben.

30. Végezetül a kérdést előterjesztő bíróság azt a kérdést sem tette fel, hogy az uniós jog szempontjából milyen terjedelmű lehet a belga törvény szerinti védelem a paródiával kapcsolatos kivétel elfogadása esetén „a jó erkölcs tiszteletben tartása mellett”.

4 — Az irodalmi és a művészeti művek védelméről szóló Berni Uniós Egyezmény 6a. cikkének (1) bekezdése értelmében a szerző jogosult „tiltakozni a mű mindenfajta eltorzítása, megcsonkítása vagy más olyan megváltoztatása, illetve csorbítása ellen, amely a becsületére vagy hírnevére sérelmes”. Lásd a személyhez fűződő jogokról Grosheide, W., *Moral rights*, in: Derclaye, E., *Research Handbook on the Future of EU Copyright*, Cheltenham: Edward Elgar 2009, 242–266. o., és von Lewinski, S, *International Copyright Law and Policy*, Oxford: OUP, 2008, 133–137. o.

31. Ezt követően azt kell csupán még jeleznem, hogy a kérdést előterjesztő bíróság által feltett kérdésekre adandó válaszként tett alábbi megállapításokat oly értelemben kell érteni, és ezért ezt ki kell emelnem, hogy az nem érinti azt a módot, ahogyan a nemzeti bíróság az alapügy elbírálásakor figyelembe veszi az általam imént említett kategóriákat.

B – *Az előzetes döntéshozatalra előterjesztett első kérdés*

32. A Hof van beroep első kérdése arra irányul, hogy önálló uniós jogi fogalom-e a „paródia” fogalma?

33. A Hof van beroep hajlik arra, hogy megállapítsa a fogalom önálló értelmezésének szükségességét az uniós jog egységes alkalmazásának és az egyenlőség elvének feltétele miatt, valamint a „paródia” jelentésének meghatározásához a tagállami jogokra történő konkrét utalás hiánya következtében. A Bizottság és a Belga Királyság egyetért abban, hogy a paródia fogalmát önállóan és egységesen kell értelmezni, jóllehet mindketten azt állítják, hogy a tagállamok bizonyos mérlegelési jogkörrel rendelkeznek.

34. Egyetértek ezzel az álláspontt is. Az irányelv nem határozza meg a „paródia” fogalmát, valamint ennek meghatározásához semmilyen konkrét utalást nem tartalmaz a tagállamok jogára.

35. A Bíróság állandó ítélkezési gyakorlata szerint az uniós jog egységes alkalmazásából és az egyenlőség elvéből fakadó követelmények előírják, hogy ha egy uniós jogi rendelkezés semmilyen utalást nem tartalmaz a tagállamok jogára a rendelkezés értelmének vagy terjedelmének meghatározásához, a rendelkezést önállóan és egységesen kell értelmezni, figyelembe véve az adott rendelkezés összefüggéseit és a kérdéses szabályozás által követni kívánt célt.[5] Ez megállapítható, mivel az irányelv 5. cikke (3) bekezdésének k) pontja értelmében vett „paródia” fogalma az uniós jog önálló fogalma.

36. Ezt a megállapítást erősíti maga az irányelv célja is, amely a címének megfelelően az információs társadalomban a szerzői és szomszédos jogok egyes vonatkozásainak összehangolására irányul. Szintén e cél részét képezi, ahogyan azt az irányelv is – a (32) preambulumbekezdése szerint – megállapítja, a többszörözés joga, valamint a nyilvánossághoz közvetítés joga alóli valamennyi kivétel és korlátozás kimerítő felsorolása, a tagállamok eltérő jogi hagyományainak figyelembevételével és egy működőképes belső piac biztosításával. Ugyanezen (32) preambulumbekezdés szerint, a tagállamoknak „e kivételeket és korlátozásokat koherens módon kell alkalmazniuk [...]”.

37. E következtetést nem cáfolja az a körülmény, hogy az irányelv 5. cikke (3) bekezdésének k) pontjában említett kivétel fakultatív jellegű, így a tagállamok dönthetnek arról, hogy kivételt tesznek-e a karikatúrák, paródiák vagy az utánzatok tekintetében. Ahogyan azt a Bíróság az irányelv 5. cikke (2) bekezdésének b) pontjában foglalt, szintén fakultatív kivétel tekintetében megállapította, „az olyan értelmezés, miszerint azok a tagállamok, amelyek az uniós jog által lehetővé tett ugyanilyen kivételt vezettek be, annak paramétereit szabadon, inkoherens és harmonizációt nélkülöző módon határozhatják meg, tagállamonként eltérően, ellentétes lenne az említett irányelv […] céljával”.[6]

38. Végül, ki kell emelni, hogy az uniós jog „önálló fogalmának” természete nem zárja ki, hogy amennyiben egy irányelv – a jelen esethez hasonlóan – nem határozza meg kellő pontossággal a belőle eredő kötelezettségeket körülhatároló kritériumokat, ilyen kritériumok meghatározása érdekében a tagállamok széles körű mérlegelési jogkörrel rendelkeznek.[7]

5 — Padawan-ítélet, C-467/08, EU:C:2010:620, 32. pont; Ekro-ítélet, C-327/82, EU:C:1984:11, 11. pont; SENA-ítélet, C-245/00, EU:C:2003:68, 23. pont; A-ítélet, C-523/07, EU:C:2009:225, 34. pont.

6 — Padawan-ítélet, EU:C:2010:620, 36. pont.

7 — Painer-ítélet, C-145/10, EU:C:2011:798, 101–103. pont; SENA-ítélet, EU:C:2003:68, 38. pont; Bizottság kontra Belgium ítélet, C-433/02, EU:C:2003:567, 19. pont.

39. A kifejtett okok alapján azt javaslom a Bíróságnak, hogy az előzetes döntéshozatalra előterjesztett első kérdésre azt a választ adja, hogy a „paródia” fogalma önálló uniós jogi fogalom.

C – *Az előzetes döntéshozatalra előterjesztett második és harmadik kérdés*

40. Az első kérdésre adott igenlő válasz esetén rá kell térni a többi kérdés vizsgálatára. Emlékeztetni kell arra, hogy a második kérdés egy sor olyan lehetséges ismérvet és feltételt vizsgál, amelynek egy meghatározott művet a „paródiaként” való minősítéséhez jellemeznie kell, a szerzői jogok szabályozása tekintetében ebből fakadó következményekkel. A harmadik kérdéssel a kérdést előterjesztő bíróság csupán azt kérdezi, hogy az általa javasolt ismérveken és feltételeken túl továbbiakkal is rendelkeznie kell-e. Ilyen módon teljes mértékben lehetségesnek tűnik e két kérdést egy kérdésben átfogalmazni.

41. E tekintetben először is meg kell jegyezni, hogy a Bizottság azt javasolja, hogy a paródia fogalma úgy kerüljön értelmezésre, hogy az irányelv által védelemben részesített mű utánzatáról van szó, amely nem minősül karikatúrának vagy gúnyrajznak, és amely humoros vagy tréfás szándékot jelez. Konkrétabban, a Bizottság szerint a Hof van beroep által a második kérdésében javasolt egyik ismérv sem szükséges elem a fogalom meghatározásához, bár elismeri a humoros vagy komikus elem különös jelentőségét.

42. A Belga Királyság szóbeli észrevételeiben előadta, hogy a „paródia”, a „karikatúra” és az „utánzat” elhatárolásának nem kell szerepet játszania a paródia meghatározásában, és rámutatott arra, hogy a három fogalom túlságosan hasonló ahhoz, hogy különbséget lehessen tenni közöttük. A Belga Királyság szerint a paródia az irányelv által védelemben részesített műnek komikus szándékú utánzása, anélkül hogy az említett utánzást össze lehetne téveszteni az eredeti művel. A paródia uniós jogi fogalmának nem része a „jó erkölcs” fogalma, ezt a nemzeti szinten esetlegesen elfogadott és a belga szabályozás által alkalmazott fogalmat a tagállamoknak mérlegelniük kell, jóllehet a tagállamok rendelkezésére álló mérlegelési jogkört az uniós jog, és különösen az alapvető jogok, illetve az irányelv 5. cikkének (5) bekezdésében előírt három feltétel korlátozza.

43. A fenti megállapításokat követően meg kell jegyezni, hogy az irányelv 5. cikke (3) bekezdése k) pontjának értelmezése illeszkedik a Bíróságnak az irányelv 5. cikkével kapcsolatban már meglehetősen kidolgozott ítélkezési gyakorlatához. Ezen ítélkezési gyakorlatból következően az 5. cikkben felsorolt feltételeket megszorítóan kell értelmezni, mivel kivételeket állapít meg az irányelv azon főszabálya alól, amely szerint a szerzői jogi jogosult engedélye kell a védelem alatt álló mű mindennemű többszörözéséhez.[8] A megszorító értelmezésre vonatkozó ezen előírás megfelel a rendelkezés létrejöttének, amelyet a jogalkotási folyamat során a Tanács egyéb kivételekkel együtt vezetett be annak érdekében, hogy eleget tegyen néhány tagállam azon kérésének, amely bizonyos szigorúan meghatározott kiegészítő kivételek elfogadására irányult.[9]

44. A fenti megállapításoktól függetlenül figyelembe kell venni, hogy a Bíróság ítélkezési gyakorlata nagyon árnyalt, és tág teret enged az egyes kivételetek sajátosságai tiszteletben tartására. Így a Bíróság támogatta a tagállamok széles mérlegelési jogkörét az irányelv 5. cikke (3) bekezdésének e) pontja szerinti kivétel megállapítása tekintetében.[10] Ezenkívül a Bíróság arra is felhívta a figyelmet, hogy a kivételek értelmezése során biztosítani kell a kivételek hatékony érvényesülését.[11]

8 — Infopaq International végzés, C-302/10, EU:C:2012:16, 27. pont; Painer-ítélet, C-145/10, EU:C:2011:798, 109. pont; Infopaq International ítélet, C-5/08, EU:C:2009:465, 56. és 57. pont; Football Association Premier League és társai ítélet, C-403/08 és C-429/08, EU:C:2011:631, 162. pont; Luksan-ítélet, C-277/10, EU:C:2012:65, 101. pont.

9 — Európai Unió Tanácsa, a Tanács közös álláspontja az információs társadalomban a szerzői és szomszédos jogok egyes vonatkozásainak összehangolásáról szóló európai parlamenti és tanácsi irányelv elfogadásáról, Exposé des motifs du Conseil 9512/1/00. REV 1 ADD 1, 35. pont.

10 — Painer-ítélet, EU:C:2011:798, 100. és 101. pont.

11 — Football Association Premier League és társai ítélet, EU:C:2011:631, 163. pont.

45. Erre tekintettel és a Bíróság állandó ítélkezési gyakorlatának megfelelően, az uniós jog valamennyi fogalmához hasonlóan a paródia fogalmát az általános nyelvhasználatban elfogadott szokásos jelentés szerint kell értelmezni, figyelembe véve azon szövegkörnyezetet, amelyben a kifejezéseket használják, és azon szabályozás célkitűzéseit, amelynek e kifejezések részét képezik. [12]

46. Abból a körülményből kiindulva, hogy a paródiával kapcsolatos kivétel nem elkülönülten jelenik meg, hanem ellenkezőleg, megszakítás nélkül felsorolt három kategóriából álló sor részeként („karikatúra [13], paródia vagy utánzat [14]"), úgy tűnik, hogy a mi szempontunkból a felsorolást alkotó egyes fogalmak közötti különbség nem bír különösebb jelentőséggel. Bizonyos szerzői mű – adott esetben – valamely fogalom alá történő besorolása ellentmondásos eredményt hozhat, ha nem összehasonlításra alkalmas helyzetben jelenik meg. Következésképpen nem gondolom, hogy szükséges lenne e különbségtétel mentén továbbhaladni, mivel végeredményben e fogalmak mindegyike kivételt képez azon eredeti műhöz kapcsolódó szerzői jog alól, amely ilyen vagy olyan módon jelen van az úgymond származékos műben.

47. E pontosítást követően, és már a „paródia" szó jelentésével kapcsolatos kérdést tárgyalva, ésszerűnek tűnik e szónak a nyelvszótárakban adott meghatározásaival kezdeni. Így spanyolul a paródia nagyon egyszerűen egy „imitación burlesca" [15] (gúnyos utánzás) lenne, szinte azonos a francia „*imitation burlesque (d'une œuvre sérieuse)*" [16] meghatározással. Németül a paródia meghatározása így szól[:] „*komische Umbildung ernster Dichtung; scherzh[afte] Nachahmung* […]", [17] hollandul: „*grappige nabootsing om iets bespottelijk te maken*", [18] és végül angolul: „*A prose, verse or (occas[ionally]) other artistic composition in which the characteristic themes and the style of a particular work, author, etc. are exaggerated or applied to an inappropriate subject, esp[ecially] for the purposes of ridicule* […]". [19]

48. E meghatározások közötti különbség, a közös etimológiai eredeten [20] túl (παρωδία görög kifejezés), [21] kiemeli az alapvető jellemvonásokban azonos jelentést. E közös jellemzőknek két típusa van: egyrészt, úgymond strukturális jellemzők, másrészt, funkcionális jellemzők: a paródia, a legsematikusabb leírásában, strukturálisan „utánzás" és funkcionálisan „gúnyos". Nézzük meg külön-külön.

1. A paródia „strukturális" jellemzői

49. Abból a szempontból, amelyet „strukturálisnak" is nevezhetek, a paródia egyidejűleg *másolat* és *alkotás* is.

12 — Probst-ítélet, C-119/12, EU:C:2012:748, 20. pont; Content Services ítélet, C-49/11, EU:C:2012:419, 32. pont.

13 — „Dibujo satírico en que se deforman las facciones y el aspecto de alguien. 2. Obra de arte que ridiculiza o toma en broma el modelo que tiene por objeto" („Szatirikus rajz, amelyen az adott személy vonásai és megjelenése torzul. 2. Olyan művészeti alkotás, amely kigúnyolja és tréfálkozik a mű tárgyát képező modellen.") Real Academia Española, *Diccionario de la Lengua Española*, Pozuelo de Alarcón: Espasa Calpe, 22. kiadás, 2001. Ebben az esetben és a továbbiakban a zenei meghatározásra nem hivatkozom.

14 — „Imitación o plagio que consiste en tomar determinados elementos característicos de la obra de un artista y combinarlos, de forma que den la impresión de ser una creación independiente" („Utánzás vagy plágium, amely egy művész műve jellegzetes elemeinek kiválasztásából és összekapcsolásából tevődik össze oly módon, hogy független alkotás benyomását keltse.") Real Academia Española, *Diccionario de la Lengua Española*, Pozuelo de Alarcón: Espasa Calpe, 22. kiadás, 2001.

15 — Real Academia Española, *Diccionario de la Lengua Española*, Pozuelo de Alarcón: Espasa Calpe, 22. kiadás, 2001. Mellőzöm a zenéhez kapcsolódó jelentéseket.

16 — Rey-Debove, J. és Rey, A. (szerk.), *Le Nouveau Petit Robert*, Paris, Dictionnaires le Robert, 1993.

17 — Dudenredaktion, *Duden*, Mannheim, Dudenverlag, 25. kiadás, 2010.

18 — *Van Dale online*, www.vandale.nl.

19 — Brown, L. (szerk.), *Shorter Oxford English Dictionary*, Oxford: OUP, 6. kiadás, 2007.

20 — Az irányelv valamennyi nyelvi változatában megjelenik az eredet. Bolgárul: „пародията", cseh nyelven: „parodie", dánul: „parodi", németül: „Parodien", észt nyelven: „paroodias", görögül: „παρωδία", angolul: „parody", franciául: „parodie", horvátul: „parodije", olaszul: „parodia", lett nyelven: „parodijās", litvánul: „parodijai", magyarul: „paródia", máltai nyelven: „parodija", hollandul: „parodieën", lengyelül: „parodii", portugálul: „paródia", románul: „parodierii", szlovákul: „paródie", szlovénul: „parodija", finnül: „parodiassa", svédül: „parodi".

21 — A kifejezés már Arisztotelész Poétika című művében is megjelent: Aristóteles, Poética (García Bacca, J. ford. és szerk.), México: UNAM 1946, 1448 a.

50. Kisebb vagy nagyobb mértékben mindig *másolat*nak minősül mivel nem teljesen eredeti szerzői műről van szó. Ezzel ellentétben, a paródia egy korábbi szerzői mű elemeit veszi kölcsön (függetlenül attól, hogy az a keletkezésekor teljesen eredeti volt-e, vagy sem), és ezek olyan kölcsönzött elemek, amelyek főszabály szerint nem másodlagosak és mellőzhetők, hanem ellenkezőleg, ahogy azt látni fogjuk, a mű értelme szempontjából alapvető elemek. Ugyanakkor a korábbi műnek, amelynek jellemzőit lemásolják, a célközönség előtt „felismerhetőnek" kell lennie. Ez is a paródia mint szerzői mű egyik kiindulópontja. E tekintetben a paródia mindig mutat valamilyen tiszteletet, elismerést az eredeti mű iránt.

51. Kétségtelen továbbá, hogy a paródia ugyanakkor mindig „alkotás" is. Az eredeti mű kisebb vagy nagyobb mértékű megváltoztatása már a paródia szerzőjének szellemi terméke. Végeredményben ez utóbbi végső soron az első számú érdekelt abban, hogy a paródiáját ne tévesszék össze az eredeti művel, még abban az esetben is, ha egyúttal mindkét mű szerzője.

52. A probléma azonban nyilvánvalóan a jelen ügy értelmezése szempontjából felvetődő kérdés, vagyis ha a paródia és a parodizált mű szerzője nem ugyanaz. Ezen érintett terület határozottan viharos. És nem a művészetelmélet területén, amelyre nem feladatom belépni, hanem a szerzői jogok területén. Elég kitekinteni a szellemi alkotások jogára, akár nemzetközi szinten, akár a különböző tagállamok szintjén, hogy észrevegyük az érintett kérdések sokszínűségét és intenzitását.[22]

53. Az uniós jog szempontjából, amelyben az irányelv az információs társadalomban összehangolta a szerzői jogok egyes vonatkozásait, különösen felvetődik az a kérdés, hogy az ilyen típusú kivétel opcionális jellegű rendelkezése a paródia fogalmát milyen mértékben határozhatja meg, illetve milyen mértékben kell azt meghatároznia.

54. E tekintetben egyértelműnek tűnik, hogy az általam elkerülhetetlennek jellemzett szerkezeti jegyekre való emlékeztetésen túlmenően az uniós jog széles teret enged a tagállami nemzeti jogrendszerek által történő meghatározásnak, és végeredményben a bíróságaiknak, amelyek elismerték e kivételt.

55. Így különösen a tagállamok feladata meghatározni, hogy a paródia elegendő alkotási elemmel rendelkezik-e a parodizált mű tekintetében, vagy alig több egy másolatnál, amelyet lényegtelen változtatások jellemeznek. Ebben a tekintetben a nemzeti bíróságok számos feltételt állapítottak meg[23], mint például azt, hogy az állítólagos paródia összetéveszthető-e az eredeti művel[24], megfelelő „távolságot" tart-e az eredeti művel olyannyira, hogy ez utóbbi jellegzetességei eltűnnek,[25] vagy végül hogy az eredeti műből a szükségesnél több elemet használtak-e fel a paródia céljára.[26]

22 — A kivételeket tárgyaló összehasonlító tanulmányok tekintetében lásd Mauch, K., *Die rechtliche Beurteilung von Parodien im nationalen Urheberrecht der Mitgliedstaaten der EU*, Frankfurt am Main, Peter Lang, 2003; Mendis, D., y Kretschmer, M., *The Treatment of Parodies under Copyright Law in Seven Jurisdictions*, Newport, Intellectual Property Office, 2013/23. sz.; Ruijsenaars, H, *Comic-Figuren und Parodien: Ein Urheberrechtlicher Streifzug – Teil II: Beurteilungskriterien für die zulässige Parodie*, GRUR Int 1993, 918. sz.

23 — Néhány tagállamban az ítélkezési gyakorlat követelményeket fogalmazott meg e tekintetben, jóllehet maga a szabályozás nem rendelkezik a paródiával kapcsolatos kivételről, mint például Németország esetében, ahol a kérdést az Urheberrechtsgesetz 24. §-ával összefüggésben vizsgálják.

24 — Spanyolországban: a Real Decreto Legislativo 1/1996, de 12 de abril (RCL 1996, 1382) 39. cikke, a barcelonai AP (15. tanácsa) által 2003. október 10-én 654/2001. sz. ítélet; a madridi AP de Madrid (13. tanács) által 2000. február 2-án hozott 280/1998. sz. ítélet; Franciaországban: Cour de Cassation (1. sz. polgári tanácsa) által 1988. január 12., RIDA 1988, 137, 98, a Cour de Cassation (11. sz. polgári tanácsa) 1990. március 27., Bull civ I 75. sz., 54. o., a Cour d'Appel de Paris (1. sz. tanácsa) 1993. május 11., RIDA 1993, 157, 340; a Cour d'Appel de Versailles (1. sz. tanácsa) 1994. március 17., RIDA 1995, avr., 350; a Cour d'Appel de Paris (1. sz. tanácsa) 2012. január 25.; *S. A. Editrice du Monde kontra Société Messagerie Lyonnaise de Presse, Société Sonora Media*, TGI Paris (3. sz. tanácsa.), 2001. február 13., *SNC Prisma Presse et EURL Femme kontra Charles V. y Association Apodeline*.

25 — BGH GRUR 1994, 206 – *Alcolix*, BGH GRUR 1994, 191, 193 – *Asterix-Persiflagen*, BGH NJW 2003, 3633, 3635 – *Gies-Adler*; BGH GRUR 2000, 703, 704 – *Mattscheibe*

26 — BGH GRUR 1971, 588, 589–590 – *Disney Parodie*. A BGH későbbi ítélkezési gyakorlatában világosan elutasította e feltételt. BGH GRUR 2000, 703, 704 – *Mattscheibe*

56. Úgy vélem, hogy e feltételek és azon különös feltételek, hogy adott esetben valóban a 2001/29 irányelv értelmében vett paródiáról van-e szó, az irányelv által a tagállamok számára biztosított mérlegelési jogkörébe tartozik, tekintettel arra, amit az irányelv (32) preambulumbekezdése is kimond, vagyis hogy a kivételek felsorolása figyelembe veszi a tagállamok eltérő jogi hagyományait.

57. A kérdést előterjesztő bíróság a második kérdésében számos olyan lehetséges feltételt fogalmazott meg egyenként, amely alapján az adott mű „paródiának" minősül. Az eddig elmondottak alapján, és az általam vizsgálandó „szerkezeti" dimenziót illetően, elegendő a következő választ adni. Kétségtelen, hogy a paródiának – a bíróság szavaival élve – „eredetiségről kell tanúskodnia", ami azt jelenti, hogy ésszerűen nem téveszthető össze az eredetivel. Ezen túlmenően, a Bizottság által kifejtettekkel összhangban, úgy vélem, hogy a kérdést előterjesztő bíróság által javasolt, egyetlen „strukturális" feltétel sem felel meg az uniós jog szempontjából a fogalom meghatározásához szükséges vagy elengedhetetlen elemek jellegének.

58. Végeredményben a paródiának a „strukturális" dimenziója szempontjából az utánzás és az eredetiség elemei között meghatározott egyensúlyt kell képeznie, azon elképzelésen alapulva, hogy a nem eredeti elemek beépítése valójában a paródia által elérni kívánt hatást szolgálja. Ezáltal azonban már a paródia „funkcionális" dimenziójában vagyunk.

2. A paródia „funkcionális" dimenziója

59. E tekintetben három kérdést érdemes vizsgálni: először, a paródia két lehetséges tárgyára vonatkozó kérdést, és ezzel gyakorlatilag a paródia két formáját; másodszor, a szándék szempontjából, és valójában a paródia által elérni kívánt „hatás" szempontjából felmerülő kérdést, végül a paródia „tartalmának" kérdését, és ennél a pontnál vetődik fel az alapvető jogok lehetséges hatásának kérdése.

a) A paródia tárgya

60. Először is véleményem szerint, ez a megfelelő hely a paródia „tárgyaként" nevezendő kérdés vizsgálatára, és amely már a második kérdés szövegében benne rejlik azzal, hogy a kérdést előterjesztő bíróság arra keresi a választ, hogy a paródiának szórakoztatásra vagy kigúnyolásra kell-e irányulnia, „függetlenül attól, hogy az ennek során adott esetben kinyilvánított kritika az eredeti művet vagy valamely más dolgot vagy személyt érint-e".

61. E lehetőség megfogalmazását követően a Hof van beroep a paródia két különböző formájára emlékeztet aszerint, hogy a célja, illetve a szándéka, amelyeket még nem minősítek, az eredeti műre irányul vagy azok tárgya (valaminek a paródiája), vagy a parodizált mű csupán harmadik személy vagy tárgy felé irányuló szándék eszköze (valamivel való parodizálás).

62. A paródia e két lehetséges formáját a tárgyaláson is vizsgálták. A kérdés az, hogy az irányelv értelmében vett paródiának minősül-e mind az egyik, mind a másik formája, vagy ellenkezőleg, csak az lehet paródia, amelyik a kifejezés szigorú értelmében vett „parodizált" műként az eredeti művel szemben áll.

63. Az ilyen formában felmerült kérdés attól kezdve bír jelentőséggel, hogy az alapjogvitában felmerült ügy nem ez utóbbi formára vonatkozik. Kétségtelen, hogy ez az ügy „valamivel való parodizálás". A képregény borítója egy olyan üzenet közvetítése céljából történt változtatás tárgya, amelynek már semmi köze azon eredeti műhöz, amelyről úgy tűnik, hogy a szóban forgó kép nem nyilvánít kritikát.

64. Hajlok arra a feltételezésre, hogy a paródia irányelv szerinti fogalmát nem kell a paródia azon eseteire korlátozni, amelynek értelme kimerül a parodizált eredeti műben. Talán azt lehetne állítani, hogy az irodalomelmélet szempontjából a paródia nagyobb mértékben gyökerezik abban a formában, amelynek alapvető szándéka, hogy ilyen vagy olyan célból kivetüljön az eredeti műre. Ettől függetlenül nem vitatható, hogy a szokások elleni kritika, a társadalmi és politikai kritika – az üzenetben rejlő hatékonysági szempontok miatt – nagyon régóta alkalmazta azt a kivételes hordozóanyagot, amelyet a kritika célközönsége által kellően felismerhető, már meglévő műnek a megváltoztatása jelent.

65. Végeredményben úgy vélem, hogy a paródia azon formája, amelyet az egyszerűbb szóhasználat kedvéért „valamivel parodizálásnak" minősítünk, a „kommunikációs kultúránkban" jelenleg kellőképpen rögzült ahhoz, hogy ne lehessen mellőzni az irányelv értelmében vett „paródia" fogalmának pontosításakor. Így már rá kell térni a paródia szerzője által elérni kívánt hatás vizsgálatára.

b) A paródia hatása

66. Már volt lehetőség annak megvizsgálására, hogy a nyelvi szótárakban található általános meghatározásokban mennyire állandó a paródiával elérni kívánt hatással kapcsolatos szándékra vonatkozó elem azáltal, hogy az utánzást váltakozva „burlesca" [gúny], *„burlesque"*, *„komisch"* vagy *„scherzh[aft]"*, *„grappige […] om iets bespottelijk te maken"* és végül *„for the purposes of ridicule"* kifejezésekkel minősítik.

67. A paródia célja végeredményben bizonyos hatás kiváltása, szinte a korábbi mű feldolgozásának szükséges következményeként. Ez az úgynevezett szelektív fogadtatás az, amely önmagában hatást vált ki a címzettek tekintetében, a teljes kudarc kockázatával.

68. A legnehezebbnek tűnő kérdés számomra a szándék vagy funkcionalitás ezen elemének a „gúnyra", a „komikusra" és a tréfára történő szokásos korlátozásának, vagy kevésbé pontos meghatározásának kérdése. Főleg ha figyelembe vesszük a vicces kifejezésben rejlő hatalmas komoly alapot, vagy a tragikomikusság néhány kultúránkban nehezen eltúlozható jelentőségét: milyen fokban komikus – egy ismert példát hozva – a középkori lovagregények adott paródiája?

69. Mindenesetre, a paródia szándékbeli vetületének szokásos leírási módjaként a „gúnyra" történő hivatkozást elfogadva úgy vélem, hogy az államok széles mérlegelési jogkörrel rendelkeznek annak meghatározásakor, hogy a szóban forgó műre jellemző-e a paródia e minősége. [27]

70. Végül, az általam funkcionálisnak nevezett szempontból a paródia a *művészi kifejezés egyik formája* és a *véleménynyilvánítás szabadságának* egyik megnyilvánulása. Lehet csak az egyik vagy csak a másik, és egyidejűleg mindkettő. A mi szempontunkból az a fontos, hogy a kérdést előterjesztő bíróság előtt folyamatban lévő ügy túlnyomó részben a véleménynyilvánítás szabadságának keretébe illeszkedik, oly módon, hogy a szóban forgó kép célja esetleges nagyobb hatékonysággal egy meghatározott politikai üzenet közvetítése.

c) A paródia tartalma: az alapvető jogok lehetséges hatása

71. Ennél a pontnál vissza kell térni az azon naptár borítóján közvetíteni kívánt politikai üzenet formai és tartalmi kérdéséhez, amelyet Deckmyn Gent város önkormányzati újévi ünnepségén szétosztott.

27 — Lásd például a BGH NJW 1958 – *Sherlock Holmes*; BGH NJW 1971, 2169, 2171 – *Disney-Parodie*; Cour d'Appel de Paris (2. tanács) által a 09/19272. sz. ügyben 2011. február 18-án hozott ítélet; AP de Barcelona (15. tanács) által a 654/2001. sz. ügyben 2003. október 10-én hozott ítélet. Hess, G., *Urheberrechtsprobleme der Parodie*, Baden-Baden, Nomos, 1993, 134. o.

72. Az alapeljárásban a felek a polgári bíróság előtt vitatták a „paródia” mint a szerzői jog alól a nemzeti jogrend szerinti kivétel fogalmának hatályát. A mű jelenlegi jogosultjai többek között a vitatott borító tartalmát és egyértelmű üzenetét emelték ki. Az eredeti mű két típusú változtatással torzult: egyrészt a „jótevő” politikai személyiséggel való felcserélése, másrészt, a [jótevő] nagyvonalúságának kedvezményezettjei, akiket eredetileg általánosan ábrázoltak, a Vlaams Belang üzenetének közvetítése céljából egyértelműen szintén átváltoznak bevándorlókká, vagy mindenesetre „külföldi” illetőségű személyekké. Mivel az eredeti mű e változtatással politikai üzenet hordozójává válik, amellyel kapcsolatban jogukban áll a szerzői jogi jogosultaknak nem egyetérteni, és ténylegesen nem is értenek vele egyet, felvetődik a kérdés, hogy az alapügyben eljáró bíróságnak figyelembe kell-e venni a hivatkozott politikai üzenet *tartalmát* a „paródiával” kapcsolatos említett kivétel értékelése során.

73. A kérdést előterjesztő bíróság utal a Chartában foglalt jogokra, bizonyára azzal a szándékkal, hogy felhívja a Bíróság figyelmét a vitatott kép tartalmára. Ez utóbbi vezette a Bíróságot arra, hogy felkérje a Bíróság alapokmányának 23. cikkében említett érdekelteket, hogy foglaljanak állást a tekintetben, hogy a paródia fogalmának értelmezésére milyen esetleges hatást gyakorolhat a Chartában rögzített sokféle alapvető jog (1. cikk [emberi méltóság]; 11. cikk (1) bekezdése [a véleménynyilvánítás és a tájékozódás szabadsága]; 13. cikk [a művészet és a tudomány szabadsága]; 17. cikk [a tulajdonhoz való jog]; 21. cikk (1) bekezdése [a megkülönböztetés tilalma], valamint a 22. cikk [kulturális, vallási és nyelvi sokféleség]).

74. E kérdésre válaszolva a Belga Királyság kifejtette azon véleményét, hogy a Chartában rögzített alapvető jogok kétségtelenül relevánsak a „paródia” fogalmának értelmezése szempontjából. Kiemelte, hogy más szempontból a Charta 52. cikke értelmében a szerzői jog a véleménynyilvánítási szabadság korlátozásának tekinthető, és azt kérte, hogy a nemzeti bíróság mérlegelje a szóban forgó jogokat. Belgium szerint azok a jogok, amelyeket figyelembe kell venni, nemcsak a szellemi alkotások joga (beleértve a személyhez fűződő jogokat) és a véleménynyilvánítás szabadsága, hanem a Chartában rögzített egyéb jogok is, többek között a nemzeti bíróság kérelmében említett jogok.

75. A Bizottság hangsúlyozta, hogy az irányelv (3) preambulumbekezdésével összhangban a jogalkotó igyekezett tiszteletben tartani az alapvető jogokat, többek között a szellemi alkotások jogát és a véleménynyilvánítás szabadságát. E két jog összehangolásáról van tehát szó, és meg kell találni közöttük a megfelelő egyensúlyt. Az irányelvet elsősorban e két jognak megfelelően kell értelmezni. Az irányelv alkalmazása során a nemzeti bíróságnak az egyéb alapvető jogokat is tiszteletben kell tartania.

76. Milyen mértékben hathatnak az alapvető jogok a paródiával kapcsolatos kivétel hatályának a nemzeti bíróság általi értelmezésére? Végeredményben ez az a nehéz kérdés, amelyet a jelen indítvány végpontjaként meg kell válaszolni.

77. A Bíróság alapvető jogokra vonatkozó ítélkezési gyakorlata megállapította, hogy az Unió az alapvető jogokat kezdetétől fogva jogrendjének „általános elveiként” ismeri el és biztosítja azokat, különösen a szó klasszikus értelmében vett jognyilatkozatok hiánya esetén. Az EUSZ 6. cikk (3) bekezdésének vége ma erről továbbra is eszerint rendelkezik. E tekintetben az *Internationale Handelsgesellschaft* ítélet 4. pontja kötelező, mialatt egyidejűleg szükségtelen. [28]

28 — „Mivel [...] ugyanis az alapvető jogok betartása a jog általános elveinek részét képezi, amelynek tiszteletben tartását e Bíróság biztosítja; az említett jogok védelmét, bár az a tagállamok közös alkotmányos hagyományain alapul, a Közösség struktúrája és célkitűzései keretén belül kell biztosítani; [...]”, Internationale Handelsgesellschaft ítélet, 11/70, EU:C:1970:114, 4. pont; lásd Stauder-ítélet, 29/69, EU:C:1969:57, 7. pont; a Nold-ítélet, 4/73, EU:C:1974:51, 13. pont; Lásd Bryde, B-O., *The ECJ's fundamental rights jurisprudence – a milestone in transnational constitutionalism*, in: Poiares Maduro, M., y Azoulai, L. (szerk.), *The Past and Future of EU Law*, Oxford, Hart, 2010, 119. o.; Kumm, M, *Internationale Handelsgesellschaft, Nold and the New Human Rights Paradigm*, in: uo., 106. o.

78. Az Unió területén az alapvető jogoknak eredetileg az uniós jog általános elvei közé tartozó kategóriaként történő értelmezése így mindenesetre elősegítette, hogy az alapvető jogokat az uniós jog értelmezésének általános követelményeként alkalmazzák.[29]

79. Ennek megfelelően nem meglepő, hogy az állandó ítélkezési gyakorlat, amelynek értelmében a másodlagos uniós jogot az elsődleges jognak – beleértve a Chartát is – megfelelően kell értelmezni,[30] a magánszemélyek között alkalmazandó másodlagos jogi normára is esetlegesen hatással lehet.[31] A Bíróság különösen kiemelte az azon ügyekben alkalmazandó különböző alapvető jogok közötti megfelelő egyensúly biztosításának fontosságát, amelyekben több alapvető jog jelenik meg egyidejűleg.[32] A Bíróság tömör, mégis kifejező szavaival, „nem állhat fenn olyan tényállás, amelyre anélkül vonatkozna az uniós jog, hogy az említett alapvető jogokat alkalmazni kellene”[33].

80. Ebben a helyzetben nem vitatható, hogy az alapügy alapját képező tényálláshoz hasonló esetben, az alapügyben eljáró bíróságnak a Chartából eredő értékek közül elsőként az annak 11. cikke (1) bekezdésében rögzített véleménynyilvánítás szabadságát kell figyelembe vennie. A Bíróság az EJEB ítélkezési gyakorlata alapján a véleménynyilvánítás szabadságának kiemelt helyét hangsúlyozta egy olyan demokratikus társadalomban[34], mint az európai polgári társadalom, és különösen akkor, amikor a véleménynyilvánítás szabadsága eszközként és az európai közös tér szolgálatában jelenik meg, akár uniós szinten, akár az egyes tagállamok szintjén. Az Emberi Jogok Európai Egyezményének 10. cikkének (2) bekezdése alapján a véleménynyilvánítás szabadságát a sértő, megbotránkoztató vagy zavaró információk vagy eszmék esetén is tiszteletben kell tartani.[35]

81. Összefoglalva, abban az esetben, ha a paródia ténylegesen megfelel a már hivatkozott feltételeknek, a paródia fogalma tekintetében a polgári bíróság által adott értelmezés, jelen esetben főszabályként a véleménynyilvánítás szabadsága ilyenfajta gyakorlásának kedvez. A probléma azonban az üzenet tartalma korlátainak kérdésében rejlik, és erre vonatkoznak a következő megállapítások.

29 — Az alapvető jogok e kötődése egy meghatározott jogrend általános elveinek kategóriájához, amely az Unióban az alapvető jogok rendszerének jellegzetessége, spontán módon kapcsolódik az alapvető jogok bizonyos látásmódjához, amelyet az EUSZ 6. cikk (3) bekezdésének hivatkozása szerint szintén úgy lehet tekinteni, hogy a „tagállamok közös alkotmányos hagyományaiban” rejlik. A tagállamok között széles körben elterjedt e felismerés alapján, bár nagyon eltérő terjedelemmel, de az alapvető jogok túlmutatnak alapvetően „szubjektív” dimenziójukon és hozzájárulnak ahhoz, hogy a jogrend teljes egészét e jogok összefüggésében értelmezzék. Lásd Wahl, R., *Lüth und die Folgen*, in: Henne, T., és Riedlinger, A. (szerk.), *Das Lüth-Urteil aus (rechts-)historischer Sicht*, Berlin, BWV, 2005, 371. o.; Wahl, R., *Die objektiv-rechtliche Dimension der Grundrechte im internationalen Vergleich*, in: Merten, D., y Papier, H-J. (szerk.), *Handbuch der Grundrechte. Band I*, Heidelberg, C. F. Müller, 2004, 745. o.

30 — Bizottság kontra Strack ítélet, C-579/12. RX II, EU:C:2013:570, 40. pont; McDonagh-ítélet, C-12/11, EU:C:2013:43, 44. pont; Ordre des barreaux francophones et germanophone és társai ítélet, C-305/05, EU:C:2007:383, 28. és 29. pont; Klensch és társai ítélet, 201/85 és 202/85, EU:C:1986:439, 21. pont; Bizottság kontra Tanács ítélet, 218/82, EU:C:1983:369, 15. pont.

31 — Alemo-Herron és társai ítélet, C-426/11, EU:C:2013:521, 30. pont; Werhof-ítélet, C-499/04, EU:C:2006:168, 31–33. pont. Lásd Trstenjak főtanácsnok, Dominguez-ügyben ismertetett indítványa, C-282/10, EU:C:2011:559, 83. pont; Poiares Maduro főtanácsnok The International Transport Workers' Federation y The Finnish Seamen's Union ügyben ismertetett indítványa, C-438/05, EU:C:2007:292, 29–44. pont.

32 — Lásd Promusicae-ítélet, C-275/06, EU:C:2008:54, 68. pont; Lindqvist-ítélet, C-101/01, EU:C:2003:596, 84–87. pont, valamint az irányelv (31) és (3) preambulumbekezdését.

33 — Åkerberg Fransson ítélet, C-617/10, EU:C:2013:105, 21. pont.

34 — Connolly kontra Bizottság ítélet, C-274/99. P, EU:C:2001:127, 39. pont; Bizottság kontra Cwik ítélet, C-340/00. P, EU:C:2001:701, 18. pont; az EJEB által a Handyside kontra Egyesült Királyság ügyben 1976. december 7-én hozott ítélet (A sorozat, 24. sz.) 49. pontja; az EJEB 1995. szeptember 26-i, Vogt kontra Németország ítéletének (A. sorozat, 323. sz.) 52. pontja.

35 — Lásd az EJEB 1976. december 7-i, Handyside kontra Egyesült Királyság ítéletének (A. sorozat, 24. sz.) 49. pontját; a 2008. július 10-i, Soulas és társai kontra Franciaország ítélet (15948/03. sz.) 35. pontját; a 2010. április 20-i, Le Pen kontra Franciaország ítéletet (18788/09. sz.); Grabenwarter, C., *European Convention on Human Rights*, München, C. H. Beck, 2014, 10. cikk, 28. pont.

82. Haladéktalanul fel kell hívni a figyelmet tehát arra, hogy a véleménynyilvánítás szabadsága egy demokratikus társadalomban soha nem „korlátlan”,[36] és nagyon különböző olyan alaki és tartalmi okok miatt, amelyeket nem szükséges most vizsgálni: e tekintetben elegendő emlékeztetni az Emberi Jogok Európai Egyezménye 10. cikkének (2) bekezdésére. Ez alapján a Charta nemcsak a véleménynyilvánítás szabadságát, hanem ezzel egyidejűleg esetlegesen érvényesülő egyéb értékeket is tartalmaz, elsősorban az emberi méltóságot (1. cikk) más szabadságok és jogok mellett, különösen a faji vagy vallási alapon történő hátrányos megkülönböztetés tilalmát (21. cikk).

83. E korlátok között a központi helyen az európai társadalomban mélyen gyökerező meggyőződések jelenléte azonosítható, amely minden, csak nem egy történelem, és végeredményben kultúra nélküli társadalom.[37] A másodlagos jogban az említett meggyőződések különösen a rasszizmus és az idegengyűlölet egyes formái és megnyilvánulásai elleni, büntetőjogi eszközökkel történő küzdelemről szóló kerethatározatban nyilvánulnak meg.[38]

84. Egyértelmű, hogy azon polgári bíróságnak, amely a szellemi alkotások jogának kérdésében határoz, nem alapvető feladata az ilyen büntetőjogi korlátok érvényesítése a magánszemélyek közötti jogvitákban. A polgári bíróság egyáltalán nem köteles helyettesíteni a büntetőbíróságot e magatartások visszaszorítása során. Ugyanakkor egyidejűleg meg kell jegyezni, hogy a polgári bíróság sem tekinthet el attól az értelmezés során, hogy „a Charta létezik”, másképpen szólva, bizonyos virtuális jelleggel még a polgári jogvita keretein belül is létezik.

85. A „jelenlétre” tekintettel, amelyet az alapvető jogok számára az egész jogrendben biztosítani kell, úgy vélem, hogy főszabály szerint és pusztán a paródia fogalmának szempontjából az említett fogalomból nem lehet csak azért kizárni egy adott képet, mert az eredeti mű szerzője üzenetével nem ért egyet, vagy a nyilvánosság nagy része elutasítja azt. Mindazonáltal nem kell paródiaként elfogadni, és a mű azon szerzői, akiknek segítségével a paródia megvalósul jogosultak ily módon érvényesíteni az eredeti mű azon torzulásait, amelyek alakilag vagy tartalmilag, a társadalom legmélyebb meggyőződésével gyökeresen ellentétes üzenetet közvetítenek,[39] és amely meggyőződésekre végeredményben az európai közös tér épül és valójában létezik[40].

86. Végezetül nyilvánvaló az is, hogy a közös európai tér, bár csak részben, de olyan nemzeti közös terek összességére épül, amelyek nem teljesen átjárhatók. A Bíróságnak lehetősége volt elbírálni ezen eltérő identitást, különösen az Omega-ügyben[41] az emberi méltóság tekintetében.

87. Azt a kérdést, hogy a konkrét esetben az eredeti művön végzett változtatások tiszteletben tartják-e azt, amit az európai társadalomban legmélyebben gyökerező meggyőződéseknek minősítettem, már a nemzeti bíróság feladata elbírálni.

88. Végezetül álláspontom szerint a polgári bíróságnak a „paródiához” hasonló fogalom értelmezésekor, amennyire az ügy szempontjából szükséges, a Chartában rögzített alapvető jogokra kell támaszkodnia, és szükség szerint megfelelő egyensúlyt kell teremteni közöttük azokban az esetekben, ha az ügy körülményei ezt megkívánják.

36 — Schmidberger-ítélet, C-112/00, EU:C:2003:333, 79. pont; Familiapress-ítélet, C-368/95, EU:C:1997:325, 26. pont, lásd az Emberi Jogok Európai Egyezményének 10. cikkét is.

37 — Häberle, P., *Europäische Rechtskultur*, Baden-Baden, Nomos, 1994.

38 — A rasszizmus és az idegengyűlölet egyes formái és megnyilvánulásai elleni, büntetőjogi eszközökkel történő küzdelemről szóló, 2008. november 28-i 2008/913/IB tanácsi kerethatározat (HL L 328., 55. o.).

39 — Lásd e tekintetben példaként a spanyol Tribunal Constitucional (alkotmánybíróság) által a 214/1991. sz. STC ügyben 1991. november 11-én hozott ítéletet, és az 176/1995. sz. STC ügyben 1995. december 11-én hozott ítéletet.

40 — Lásd Curtin, D. M., ‘*Civil Society’ and the European Union: Opening Spaces for Deliberative Democracy*?, European University Institute (kiadó), *Collected Courses of the Academy of European Law, 1996., VII. Kötet I. könyv*, Hága, Kluwer, 1999, 185. o.

41 — Omega-ítélet, C-36/02, EU:C:2004:614, 34. pont.

V – **Végkövetkeztetések**

89. A fenti indokok alapján azt javasolom a Bíróságnak, hogy a következő választ adja a Hof van beroep által előterjesztett kérdésekre:

1. Az információs társadalomban a szerzői és szomszédos jogok egyes vonatkozásainak összehangolásáról szóló, 2001. május 22-i 2001/29/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv 5. cikke (3) bekezdése k) pontjának értelmében vett „paródia” fogalma önálló uniós jogi fogalom.

2. A 2001/29/EK irányelv 5. cikke (3) bekezdése k) pontjának értelmében vett „paródia” olyan mű, amely a korábbi mű egyértelműen felismerhető elemeit kigúnyolási szándékkal kellően eredeti elemekkel vegyíti, hogy ésszerűen ne legyen összetéveszthető az eredeti művel.

3. A paródia vitatott fogalmának értelmezésekor a polgári bíróságnak az Európai Unió Alapjogi Chartában rögzített alapvető jogokra kell támaszkodnia, és megfelelő egyensúlyt kell teremteni közöttük azokban az esetekben, ha az ügy körülményei ezt megkívánják.